



ALLAHVERDİ  
EMİNOV

**N**izami şeirin qadınları həyatın iztirabları müqabilində sirli gözləri, rahiyyəli hörükləri, nazik dodaqları, ləngələnən kirpikləri valehedici təsir oyadır. Sivri döşlü qadınlar çayın qaçmış göl sularında çimdir, başında brilyant tacı qurbağalar enliyarpaq zanbaqların üstündə quruldayır, gölün durğun yerində tənbel baliqlara tamaşa edirlər.

2.

Nizami şeirinin qızları dağınıq saçlarını, hirsindən qızaran yanaqlarını, sevgi alovu ilə yanan gözlərini kişilərdən yayındırmağa çalışır. Aşıqlar Məşuqların gözlərindən almaz denələri kimi sıçrayan və dodaqlarında titrəyən həlim yaşlarından qüssələnirlər.

Nizami şeirinin endamlı qadınları bir az kənarda çimdir, qızlıq çağlarını xatırlayır, iri döşlü xanım ördəksayağı yanını basasına gəlir, tez də yorulub nəfəs alır, tövsüyyür, su quşlarının şiltəliyiğindən baxışlarını yayındırır.

3.

Nizami şeirinin ehtiraslı ruhlı kişiləri qəlbinin səsinə qulaq verir, yuxudakı kimi yeriyir, başı keyləşmiş halda şüursuz hərəkət edir. Günəşin isti ilqim şəfəqlərində çimən şiltə qadınları səsini eşidirlər. Xülya - ümid qarışıq əsabi təəccüb hissini qova bilmirlər.

4.

Nizami şeirinin uğursuz insanları öz varlığına hörmətli yanaşır, sabit həyat tərzini yaşamaq istəyir, sərt daş parçalarının arasında bitən dözümlü mamlara, yabani çiçəklərə baxıb heyretlənirlər. Aldadıcı və qaribə payızda bahar son çiçəklərini açıb, bəlkə də payız qışı belecə qarşılayır, ciğirlər və yollar kənarında gül kolları açıb, tərəvəlini itirir. Günəşin qızılı telləri altında ağağ-pağ reng alırlar.

5.

Nizami şeirinin aşxamları sakitcə meşəyə enir, ovçularını düşüncələrə, intizara çəkir, olmuş əhvalatları yada salır, ayılı səma altında ağacların kölgəsi uzanır, təpələri görünür. Ulduzlar sönmür Aydan xəbərsiz. Sübh açılır insanların yuxusunda. Görüşmə gəlmiş qızın bədəninə yapışan donu oğlanın gözlərində əks olunur: bu gözlər yaşıldı,

# Nizami şeirinin variasiyaları

yumşaq təsiri yaradır. Qızın arxaya atılmış saçları işıqda bərq vurur, qaralıqdan həyəcanlanır.

6.

Nizami şeirinin ağacları ağ və çəhrayı çiçəklər açıb. Budaqlara qonmuş quşlar ora - bura vurnuxur. Hava buralarda gec qaralır, hündür təpələrin başı üstündə bahaft ulduzları yanır, kəhkəşanın nizamlı naxışları, göy qübbəsinin sezilmez və aramsız İrlanması, Günəşin sakitcə göy cismlərinin hərəkətindən geri qalması, ulduz bezəklərinin yavaş-yavaş dəyişməsi bürçdən-bürçə keçir, gözəllik riyazi təsvirə bənzə-

## NİZAMI GƏNCƏVİ



zilmiş bir sehrin pıçıldlarıdır, - desək yanılmaq. Məhəbbətdən süzülən ehtirasları özündə ehtiva edir, sanki oxucusunun zövqünü nəzərə alır, amma poeziyasına sadiq qalaraq hikmət xəzinesinin ağzını açıb, neshiatını incəliyyə ilə söyləyir - kim necə götürürsə.

**Könül bağçasının bərdir bu al,  
Sanki bəstənlilib sūd içində bal.  
Bir incir zövqü var hər danəsində  
Durur badam içi miyanəsində.  
Zahir əhli üçün bir nöqsanı yox,  
Batıl əhli üçün mənalıdır çox. -**

eyhamı ilə fikirlərini etimadla oxucuya ünvanlayır və: "Oxunan zaman bu əsərim sizə, Rahatlıq gətirsin, ruh versin gözə." Şair "Yeddü gözəl" poemasına işarə vurur.

10.

Nizami şeiri gözəllikdən su içmiş, insanın ruhunu, əhvalını təzələmişdir. Maraqlı odur, bu yanaşmanın özündə dünyəvilik hissi mövcuddur. Sokratın, Aristotelin estetikasındakı insan gözəlliyini poetik ovaqda tamamlayır və şair gözəlliyi xeyirxahlıqdan ayırır. Əksinə, hər iki məfhumun birlişməsinin tərəfdarıdır, bu poetik niyyətin Nüşabədə görür.

**Erkeksiz yaşayan bu dişi ceyran  
Gözəldi, göycəkdə erkək tovuzdan.  
Xoşsəhbət, ürəyi saf, mətanətli  
Bir pəri endamlı, xoş təbiətli.**

Şairin qənaətinə, qadın o halda bütövlükdə gözəldir - eyni zamanda ürəyi saf, xoşsəhbətlidir. Və orijinallığı ondadır, hər bir rəngə heyatda ən çox münasib olan xassələri gözəl qəbul edir: ağ, qara, sarı, yaşıl, al (qırmızı). Bir beyti xatırladaq:

**Gündüzün işığı ağılığındadır,  
Ayn yaraşığı ağılığındadır.**

Rənglərə oxucu diqqətini yönəldən şair hələ Qərbdə iyi - soradı gəlməyən İntibahı qabaqlamışdır! Bu rənglər insan xarakterini açıb, bezən də təzadlı fikirlər doğurur. İtaliya sənət ocağının dahi sənətkarlarından Rafael Santi, Leonardo da Vinçi, Vesellio Tisian, Mikelandelo və başqaları rənglərlə obrazlarının daxili dünyasını təsvir etmişlər: bunlar ağ və qara rənglərdir. Bu İntibah XV-XVI əsrlərdə doğulmuşdur daha Nizami XII əsrdə görmüşdür.

- 0 -

Nizami şeirində bəşəri lirizm soradıgına düşəsi olsaq çox-çox uzaqlara gedib çıxarıq, çünki şairin ürəyində, hissiyyatında sevgi və eşq alovu son nəfəsənən sönməmişdir, qadın gözəlliyinə biganə qalmamışdır. "Leyli və Məcnun" poemasını yazmaq yaradıcılıq tələbatından öncə gözəlliyə vurğunluq sövq etmişdir. Leyli məlek simalıdır, sevgisinə qovuşmaq taleyinə düşmüşdür, incə bədənli, sevgisindən dönməz, bakireliyini özüylə aparmış bir obrazdır. Məcnun Eşqin belasını yaşayan bir şair surətidir Leyli də poetik qəlb sahibidir, məktublar da qələmə alır, dərđini yeri gələndə şeirlə açıb rəfiqələrinə. Leylinin son vida məqamında anasına vəsiyyətinə xatırlayacaq! İlahi bu cavan qıza belə talaydı necə qıydını! Zavallı aşiqin xoşbəxt ulduzunu ne üçün söndürdü! İlahi bəlkə oxşama söyləməyindən təsəlli tapdı!

**Sən, ey xəzan görmüş körpəcə gülüm!  
Dünyanı görməmiş olan sevgilim.  
Ey xərəbə qalan bəy - gülüstan,  
Bar verib barını yamağın canan!  
Torpağın zülmünə dözsənəmli sən?  
Bu dəre dibində sölə necəsən?  
O qara xallardan varmı bir əsar?  
Söylə nə haldadır o ahu gözilər?  
Necədir yaquta bənzər dodaqlar?  
Ətril saçların necədir, ey yar?**

07.10.2021